

'Yirminci Yüzyılda Yaşama Şuuru' ve Gelecek Vizyonu Bağlamında Ömer Seyfettin'in Bazı Hikâyelerine Bir Bakış

Overview of Omer Seyfettin's Some Stories in the Context of Living Consciousness and the Future Vision in the Twenty Century

Dr. Öğr. Üyesi Musa DEMİR*

Öz:

Tarih boyunca hayatın yansıdığı bir ayna olarak edebiyat, her zaman, içinde yaşanılan dönemi yani “hayat”ı anlatabilmek için onun üstünde şekillendiği geçmiş irdelemek ve bu hayatın beraberce içinde yaşanıldığı toplumu da yarınlara taşıyabilmek için geleceği hayal etmek/kurmak durumunda kalmıştır. Temelde bir hayal mahsulü sayılan edebiyat eserleri, onları meydana getiren şair ve yazarların dünya görüşü ve sanatçı duyarlıkları doğrultusunda, bu “hayal etme”nin dozu ve yönü ayarlanarak / belirlenerek adına romantik, klasik, fantastik, realist, natüralist, modernist, postmodernist, ütopyik, distopyik vb. denilen türler olarak karşımıza çıkmışlardır. Modernizmin, her alanda kendini hissettirdiği 20. Yüzyılın başları, bütün dünya edebiyatları için yeni bir gerçeklik algısının hâkim olduğu bir dönemdir. Siyasi açıdan bu yeni gerçekliğin adı, imparatorluklar sonrası benimsenen “ulus-devlet” modelidir. Bu modele göre, devletler kendilerine, kendi milli değerlerine ve köklerine dayanan yeni birer “ulusal kimlik” inşa edeceklerdir. Böylelikle devletler, artık, imparatorluk dönemlerindeki gibi hanedan adları ya da başka bir siyasi adla değil kendi milletlerinin adlarıyla anılacaklardır. Bu dönemde, gerçekçi bir tutuma sahip yazar ve şairler, bütün dünya devletleri için izlenen bir yol olan bu “ulus devlet inşa süreci”ne sanatlarıyla katkı sağlamışlardır. Çerçevesi çizilen

* Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: musademir@kku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7805-4998>

bu rolü, 20. Yüzyıl Türk edebiyatının hemen başlarından itibaren kendisine temel amaç olarak benimseyen edebiyatçıların başında Ömer Seyfettin gelmektedir. Asker bir babanın asker bir oğlu olan Ömer Seyfettin, şiirle başladığı fakat sonradan öykü üzerinde karar kıldığı edebiyatın diğer türlerinde de eser vermiştir. Keskin dimağı ve üretken kalemi sayesinde otuz altı yıllık ömrünün yirmi yıllık yazı hayatına, günümüze kadar okunup tartışılan, istifade edilen geniş bir külliyat sığdırmıştır. Bu yazıda, gerçekçi bir yazar olarak Ömer Seyfettin'in söz konusu ulusal kimliğin inşası için geçmiş kadar şimdi'ye ve geleceğe de bakılması gerektiğini vurguladığı öyküleri ele alınmıştır. Söz konusu öyküler, İnci Enginün'ün yazarın öykücülüğüne dair tespit ettiği dört temel özellikten birisi olan “Yirminci yüzyılda yaşama şuuru”yla birlikte bu şuurun bir gereği olan “gelecek vizyonu” açısından incelenmiştir. Bu kapsamda yazarın ilk öyküsü, “At” ile “Çanakkale'den Sonra”, “Kaç Yerinden?” “Velinimet” ve “Terakki” adlı öykülerinde 20. Yüzyılın gerçeklerine bakışı ve geleceğe yaptığı vurgu üzerinde durulmuştur.

Anahtar sözcükler: Türk hikâyeciliği, Ömer Seyfettin, Gerçekçi Edebiyat, Ulusal Kimlik İnşası.

Abstract:

Literature, as a mirror that reflects life throughout history, has had to imagine / establish the future in order to examine the past in which it was shaped and to carry the society in which this life is lived, in order to explain the period in which it is lived. In line with the world views and artist sensibilities of the poets and writers who constitute them, literary works, which are basically a fantasy product, by adjusting / determining the dose and direction of this “dream”, romantic, classical, fantastic, realist, naturalist, modernist, postmodernist, utopian, dystopic, etc. They appeared as the so-called species. The beginning of the 20th century, when modernism makes itself felt in every field, is a period in which a new perception of reality prevails for all world literatures. Politically, the name of this new reality is the “nation-state” model adopted after the empires. According to this model, states will build a new “national identity” based on themselves, their national values and roots. Thus, states will no longer be referred to as dynasties or any other political names as they were in the times of the empire, but by the names of their own nations. In this period, writers and poets with a realistic attitude contributed to this “nation-state building process” which is a path for all world states. Ömer Seyfettin is one of the most prominent literati who adopted this role as the main goal since the beginning of the 20th century Turkish literature. Ömer Seyfettin, a soldier son of a soldier father, has also written in other genres of literature that he started with poetry but later decided on the story. Thanks to his sharp palate and his productive pen, he has fit into a twenty-year writing life of a thirty-six-year life, which has been read and discussed to date and benefited from a wide body. In this article, the historical and heroic stories of Ömer Seyfettin as a realistic writer emphasizing that it is necessary to look at the past and the future as well as the past for the construction of this national identity. These stories were analyzed in terms of the “vision of the future”, which is a requirement of this consciousness, with İnci Enginün’s “consciousness to live in the Twentieth Century”, which is one of the four main characteristics of the author’s storytelling. In this context, the first story of the author, “After Çanakkale” with “Horse”, “How Many Displaced?” his views on the facts of the 20th century and his emphasis on the future were emphasized.

Keywords: Turkish Storytelling, Ömer Seyfettin, Realistic Literature, National Identity Building, Twentieth Century Consciousness.

Giriş: Ömer Seyfettin Hikâyeciliğine Dair

Yeni Türk edebiyatı ile ilgili olarak edebiyat tarihi hüviyetini taşıyan hemen her türlü kaynakta Türk edebiyatında hikâyeyi /öyküyü müstakil bir tür haline getiren isim olarak anılan Ömer Seyfettin, kısa süren hayatı boyunca ülkücü bir edebiyat adamı sıfatıyla ve aynı zamanda bir Meşrutiyet/İttihat ve Terakki subayı titizliği ve ciddiyetiyle hep bir düşünceye/ideolojiye müstenit olarak eserler kaleme almıştır. Edebiyata şiirle başlayan Ömer Seyfeddin'in özellikle de II.Meşrutiyet'ten sonraki şiirlerinin önemli bir kısmında da yine sahip olduğu Türkçü düşüncenin izlerini görmek mümkündür (Polat, 2014: 87-201) Ömer Seyfettin, sonradan hikâye üstünde yoğunlaşıp bu türü, edebiyatımızda diğer türlerin etkisinden ve gölgesinden kurtararak apayrı bir edebiyat uğraşısına/ alanına dönüştürecektir.

Ömer Seyfettin öykücülüğü hakkında Cemal Şakar şu değerlendirmeleri yapar: "Ömer Seyfettin, Osmanlı'dan ulus-devlete geçişte yaşanan çatışma ortamında, Türk edebiyatında "ulus-devlet" düşüncesinin öncülerinden olmuştur. Onun öykülerinin en önemli özellikleri; devrin siyasî, tarihî ve sosyal olaylarına paralel olarak, "Türkçü-milliyetçi" fikirlerle beslenmiş, "ulus-devlet" düşüncesini savunan, "ulusal kimlik inşa etme"de önemli işlevlere sahip öyküler" olmalarıdır. Bununla ilişkili olarak söz konusu öyküler, dil yönünden de imparatorluk dilinden "ulus" diline geçildiğinin pek bariz bir şekilde görüldüğü öyküler olarak değerlendirilir. Şakar'a göre, söz konusu edilen dönemde Türkçe nesirde/anlatıda Ömer Seyfettin, Yahya Kemal'in şiirde yaptığını yapmış yani, Türkçeyi gereksiz bir sürü süsten, çerden çöpten arındırmış, Servet-i Fünun'un sentetik ve melez diline karşı; -zaman zaman sert bir "subay dili"ne dönüşse de- oldukça doğal, sade bir Türkçe ile öyküler yazmıştır. Ayrıca Ömer Seyfettin, teknik bakımdan da gereksiz süsten, fazlalıktan, ayrıntıdan arındırdığı öykülerinde, aynı zamanda, öykünün mekânını, coğrafyasını ve insan kadrosunu ve konusunu da genişletmiştir. Türk öykücülüğünde, Servet-i Fünun döneminde İstanbul'la sınırlı kalan mekân ile aile çevresiyle sınırlı kalan sosyal çevre, Ömer Seyfettin'le birlikte önce geniş bir coğrafyaya sonra da tarihe, farklı insan tiplerine doğru açılmış, genişlemiştir. Ömer Seyfettin, sağlam bir olay örgüsü üzerine inşa ettiği, son derece belirgin karakterlerle canlandırdığı/sergilediği ve genellikle de şok edici sonlarla bitirdiği öykülerinde temel olarak "ulusal kimlik inşası"na hizmet etmeyi amaçlamıştır. (Şakar, 2018:107-108)Bunu yaparken, yazar, eserlerinde, bir taraftan tarihi bir romantizmle -ya da milli romantik bir duyuş tarzıyla- milletini kendi tarihi kökleri, kendi dili ve kültürüyle buluşturmak için maziye yönelmiş ve oradan ilham ve hız almışken; diğer yandan da son derece gerçekçi -ve hatta bazı eserlerinde (Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür gibi)natüralist (Polat, 2016: 14)- bir dikkatle ve fütürist bir duyarlılıkla geleceğe yönelmiştir. Bu tür hikâyelerinde, Ömer Seyfettin'i eski ile yeni; mazi ile hâl ve dolayısıyla da gelecek arasında kalmış bir durumda görürüz. Yazar, bu türden öykülerinde tercihini geçmişten çok gelecek yönünde kullanır ve genellikle tarafgir olan anlatıcılarının bakış açılarıyla bu seçimi açıkça ortaya koyar. Özellikle tarihi ve kahramanlık konulu epik öykülerinde o, geçmişten ilham ve hız alarak kötü giden "şimdi"yi kurtarıp oradan da aydınlık ve müreffeh bir

yarın/gelecek kurmak ister gibidir. Ondaki bu tutum ya da sanatkârane tasarruf “modern bir epik yaratma” gayreti olarak değerlendirilmiştir. Buna göre “toplumsal hafızayı yansıtan epik, kültürel devamlılığı da sağlama işleviyle Homeros’tan beri kendi kültürünün hakiki bir ansiklopedisi olma işlevini yerine getirmiştir. Bu işlev, epik sonrası dönemde de yeni bir tür olarak “modern epik”i doğurmuştur. Söz konusu modern epik türün dünya edebiyatındaki en bilinen örnekleri arasında da “MobyDick, Ulysses, Niteliksiz Adam, Yüzyıllık Yalnızlık” gibi toplumsal konuları ve kültürel unsurları içeren eserler gösterilmektedir. (Özdemir, 1997: 3)

Bunlara ilaveten, Ömer Seyfettin öykücülüğünün diğer bir yönü de sosyal meselelere ilgili olmasıdır. Toplumsal temalı öykülerinde, yazıldıkları dönem olan Milli edebiyat döneminin belli başlı sosyal problemlerini de geniş ölçüde toplumsal hiciv/eleştiri yönünden ele almıştır. Yazarın, söz konusu öykülerinde de dikkatini gene geçmişten çok bugüne yani aktüel zamana/şimdi’ye verdiği görülmektedir. (Çetişli, 2007: 311)

İnci Enginün, onun 1908 tarihini taşıyan “At” adlı kısa öyküsünde bütün sanatkârlığının/ öykücülüğünün temelini şekillendiğini belirtmektedir. Şöyle ki, söz konusu öykünün başkahramanı aslında yazarı temsilen hikâyede bulunmaktadır. Vardar kıyılarında atını seğirten bu süvari, Balkanlı bir asker oğlu asker olan yazarın kendisidir. Hikâyede, atının hızından aldığı çağrışımla/ilhamla, bir motosiklete binmesi gerektiğine inanır. Ataları, yani idealize ettiği, özlediği eski kahramanların (ki daha çok Yükselme Dönemi olan Kanuni döneminin kahramanlarıdır bunlar) yerini, kaçınılmaz bir 20. yüzyıl gerçeği olarak motosikletin alması gerektiğine inanır. Motosiklet alacaktır fakat bu sefer de motosikletin gideceği yol yoktur. Bu yönüyle iradi, bilimsel, akli bir profil çizer. Mazi ve kahramanlık konulu öykülerinde genel olarak bir “milli kimlik inşa etme” gayreti içinde olan Ömer Seyfettin, son derece gerçekçi bir dikkatle gözlediği toplumun aktüel gerçeklerine/ihtiyaçlarına da vakıftır ve aktüel zaman neyi gerektiriyorsa onu dikkatlere sunar, yarattığı olumlu kahramanlar/karakterler/tipler vasıtasıyla da idealize eder. Zaten, savaş ve kahramanlık konulu/temalı öykülerini de iki ayrı kategori altında toplamıştır: Eski Kahramanlar, Yeni Kahramanlar. Eski savaşlar, kendi dönemlerinin olağanüstü, masalsi, destansı/mitik kahramanlarını yaratmışken; yeni savaşlar da kendi dönemlerinin yani 20.yüzyılın kahramanlarını yaratmışlardır ki bu yeni kahramanların en ayırıcı özellikleri, bilime iman eden akli, iradi birer kişilik olmalarıdır. Bu kahramanlar, kılıcın değil kalemin asıl güç olduğuna inanırlar. Pozitivizm ve modernizm gibi akli merkeze alan anlayışların belirleyici olduğu bir dönemde kaleme alınan Ömer Seyfettin hikâyelerinin bazılarında da aynı zamanda bir ideolog kimliğiyle de karşımızda duran yazarı temsil eden kahraman-anlatıcılar vasıtasıyla bu pozitivist dikkat kendisini hissettirir. Bu dikkat, geçmişten çok geleceğe yönelmiş bir dikkattir, artık.

İnci Enginün, yazarın yukarıda bahsedilen ilk öyküsünden hareketle, onun hikâyeciliğinin biçim ve içerik unsurlarına ilişkin şu dört özelliği tespit eder:

Yirminci yüzyılda yaşama şuuru ve gerçekçilik.

Mazi ve kahramanlık hasreti.

Duru bir Türkçe.

Buruk bir mizah.

Enginün'e göre, bu dört özellik yazarın bütün hikâyelerini şu ya da bu oranda şekillendirecek olan en temel konular/temalar/meseleler olacaktır ve birbirleriyle iç içe geçmiş olarak çoğu öyküde ele alınacaktır. (Enginün, 1992: 37-38)

Birinci Dünya Savaşı (Çanakkale Savaşı)'nın konu edildiği Kaç Yerinden? Ve Çanakkale'den Sonra adlı hikâyeler ile At, Terakki gibi hikâyeler, bir aydın olarak Ömer Seyfettin'deki kahraman anlayışındaki güncellenmeyi/dönüşümü göstermesi bakımından önemlidir. Bir başka ifadeyle, Ömer Seyfettin, adı geçen hikâyelerinde, geçmişe gereğinden fazla, adeta, dini bir taassupla saplanıp kalmanın yanlış olacağını; bunun yerine artık 20. yüzyılın gerektirdiği ilim ve fen yoluyla mücadele etmek gerektiğini ortaya koymaktadır. Yazar, söz konusu edilen öykülerinden özellikle Kaç Yerinden? adlı öyküde, milli kimlik inşa süreci içinde şekillenen hikâyeciliğini belirleyen ilk iki özelliği bir arada işlemiştir: Mazi ve kahramanlık özlemi ile 20. yüzyılda yaşama şuuru ve gerçekçilik.

Bu pragmatik/ilerici düşünce, Meşrutiyet döneminin diğer toplumcu/gerçekçi/ilerici/idealist edebiyatçıları da vardır. Tevfik Fikret ve Mehmet Akif bunların ilk akla gelenlerindedir. Balkan, Birinci Dünya ve İstiklal savaşlarını idrak eden bu idealist edipler, milli tarihe yeni bir gözle bakıp ondaki milli değerleri çağdaş bir şekil ve üslupla işleme yoluna gitmişlerdir (Kaplan, 2004: 68). Bu dönemle birlikte artık yükselen değer, ilim ve fenle çalışıp gayret ederek muasır medeniyetlerin/memleketlerin seviyesine ulaşmaktır. Ömer Seyfettin, bu gerekliliği, Yeni Lisan makalelerinin birinde Türk gençlerini uyanmaya çağırırken, açık seçik olarak ortaya koymuştur:

“Uyanınız, galebe için düşmanlarımızı tanımak lazımdır ve biliniz ki, bu sırada muharebeyi ordular yaparsa da muzafferiyeti asla kazanamaz. Muzafferiyet intizam ve terakkinindir. (...) Türkler ancak kuvvetli ve ciddi bir terakki ile hâkimiyetlerinin mevcudiyetlerini muhafaza edebilirler, terakki ise ilmin, fennin, edebiyatın hepimizin arasında intişarına vabestedir ve bunları neşir için evvela lazım olan milli ve umumi bir lisandır. (...) Asrımız terakki asrı, mücadele ve rekabet asrıdır.” (Genç Kalemler, CII.,nr.,1, s.1-3, 11 Nisan 1327'den akt. Enginün1992: 37-38)

Aynı şekilde, dönemin pozitivist duyarlılığa sahip bir başka önemli ismi olan Hüseyin Rahmi de Ömer Seyfettin'i “dinin palalarından değil, yeni nesillerin atalarından” biri olarak görmektedir (Akt.,Cunbur, 1992: 17).

Enginün, genellikle onun, gözlemci-gerçekçi tutumuyla birlikte belirli bir olay etrafında ördüğü hikâyelerinde, birbirlerinden farklı dünya görüşlerine ve mizaçlara sahip insanların arasındaki çatışma'dan da yararlanarak yarattığı epik durumdan (eski-kolektif)/atmosferden dramatik (modern-bireysel) atmosfere geçebildiğini belirtmektedir (Enginün, 1992: 47) ki, incelenen öykülerden özellikle

“Kaç Yerinden?” adlı öykü bu tespitin tipik bir örneğini teşkil etmektedir. Bu öykülerde, öykünün genellikle anlatıcı-kahramanı durumundaki başkışisi, bir ideolog gibi davranarak, hal'e dair çıkarımlarda bulunan, şimdi ile geçmiş ve gelecek arasında bocalayan, toplum hesabına çıkış yolu arayan, şimdi'nin idrakinde olan ve oradan toplumsal varoluş/var olma kaygısıyla geleceğe yönelen, açık bir dille modeller, programlar, ideal tipler/örnekler ortaya koyan bir vizyoner kimliğine bürünür. Bu haliyle söz konusu başkışı, artık, Ömer Seyfettin'in tipik eski savaşlar ve kahramanlıklar konulu öykülerindeki (Başını Vermeyen Şehit vb.) geçmiş'ini deallizasyonu olan “epik/olağanüstü” ve tek yönlü/yüzlü kahramanı değildir ve şimdi ile birlikte geleceğin de hesabını bir iç hesaplaşma şeklinde yapan/yaşayan dramatik bir karakter hüviyetine bürünmüştür.

Serkan Özdemir de Ömer Seyfettin'in özellikle “Eski Kahramanlar” adlı dizi öykülerinde (Başını Vermeyen Şehit, Pembe İncili Kaftan, Kütük, Vire, Teke Tek, Ferman, Topuz, Kızıl Elma Neresi? Vb.)ulusal tarihten kalkarak millî uyanışın gerçekleşmesi ve millet şuurunun yerleşmesi için modern epiğe özgü bir kahramanlık miti yarattığını öne sürer (Özdemir, 2018: 110)

Yine konuyla ilgili başka bir çalışmada Ömer Seyfettin'in “Yeni Kahramanlar” tematik üst başlığı altında kaleme aldığı bu “yenilikçi” öyküleri, “çağa ve geleceğe duyduğu umudu duyurmak ve kabul ettirmek amacıyla kurguladığı” belirtilmektedir (Yalçın, 2018: 440)

Alınan bu görüşlerden de anlaşılacağı gibi, Ömer Seyfettin, bir anlatı ustası olmasının yanında aynı zamanda bir ideolog olarak da topluma geleceği/ileriye işaret etme gayretinde olmuş bir şahsiyettir. Onun bir hikâyeci olarak bu doğrultuda kaleme aldığı ürünleri olan söz konusu öykülerdeki “şimdi/(20.yüzyıl) şuuru”nu ve “gelecek vurgusunu / vizyonu”nu, aşağıdaki örnekler üzerinden göstermek mümkündür.

“At”, “Kaç Yerinden?”, “Velinimet” ve “Terakki”, Adlı Öykülerde Yirminci Yüzyılda Yaşama Şuuru ve Gelecek Vizyonu

Yazarın ilk öyküsü olan At adlı öyküde anlatıcı-kahraman, bindiği atın süratiyle ve daldığı geçmiş günlerin özlemiyle bir an için dört beş asır evvelki akıncı atalarının destansı kahramanlıklar yaptığı çağları hayal eder ve o zamanlara gitmek ister. Geniş Vardar Ovası'nda hızla atını seğirten bu genç süvari, yorgun atıyla beraber yaşadığı kasabaya girince büyük bir hayal kırıklığı yaşar ve geçmişten şimdiye ve oradan da geleceğe doğru düşünsel bir dönüşüm geçirir. Ondaki bu üçlü zaman idrakini aşağıdaki alıntılarla göstermek mümkündür: İlkın dörtnala giden atın üstünde:

“Dört beş asır evvel yaşamak... Bu ne tatlı bir hayattı! Şan, şöhret, tegallüp, muvaffakiyet, aşk, hırs, istibdat... (...) Ah bu toprakların üstünde benim ecdadım bir girdibâd-ı berk-âlûd-ı zafer gibi akıncılık ederken ne kadar mesut, mağrur idiler... Kahramanlık, şecaat ve cesaret-i mutlak... (...) Halbuki biz silahsız, kansız, azametsiz olduğu kadar yorucu, harap edici olan mücadele-i medeniyetin biçare muharipleri, ne kadar sefiliz.”

Diyerek kendi nesli hesabına hayıflanan anlatıcı-kahraman, yaşadığı kasabaya varınca hâlihazırdaki hakikatle yüz yüze gelir ve birden morali bozulur:

“Zaten kasabaya giriyordum. Evler miskin ve tembел uyuyor gibiydi. Suyun kenarında kalın ve çıplak baldırları görünen birkaç Bulgar kızı iki kat olmuş, bir şeyler yıkıyorlar, serseri köpekler bana havlıyorlardı. (...) Bu pis ve asayişperver manzara bana o kadar nefret-âmiz göründü ki gayr-i kâbili-i tesmiye bir elem-i âni içinde ağlamak arzu ettim. Atımı tekrar geri döndürmek, şu hâli dağlara kaçamak istedim. Böyle sükût-ı miskinâne içinde yaşamaktan oralarda açlıktan ve soğuktan ölmek daha iyiydi.”

Tanzimat'ın önemli ediplerinden Ziya Paşa'nın ünlü şikâyeti'ni andıran bu şikâyetlenmeden sonra ise kendine gelir ve adeta bir şuur anında kişisel bir aydınlanma geçirerek dikkatini/yönünü geleceğe çevirir:

“Güldüm, şu muhakemem ne garip münasebetsizlikti. Beni, önümdeki geçecek günlerde bekleyen vazifelerim yok muydu?.. Gülüyordum. Bu hayal ile yirminci asırda yaşadığımdan biraz mahcup, kasabaya girdim. Evime geldim. Artık beni hep şöyle lüzumsuz hislerle sarsan bu ata, bu azgın mahlûka binmeyeceğim. Bir motosiklet alacağım. Fakat bu mümkün mü? Bana maziler, vahşetler, lezzet-i harb ü vega yerine, ihtimal ki müstakbel-i nâ-mahdudu, dirijablıları [güdümlü] tahayyül ettirecek olan bu makine, bu zavallı masnu acaba burada yürümek için kaç kilometre yol bulabilecek?” (Polat 2016:128-129)

Yukarıda da belirtildiği üzere “Kaç Yerinden?” adlı öykü, yazarın, epikten dramatiğe geçtiği öykülerinin tipik bir örneğidir. Bu öykü, aynı zamanda, İnci Engin'nün'ün Ömer Seyfettin öykücülüğü için belirlediği ve yukarıda da işaret edilen “Yirminci yüzyılda yaşama şuurı ve gerçekçilik” ilkesini en somut haliyle örnekleyen bir öyküdür. Açıklayıcı olması bakımından hikâyenin kısa bir özetini vermek yararlı olacaktır:

Kahraman-anlatıcı ağzından anlatılan ve birçok Ömer Seyfettin öyküsü gibi otobiyografik karakterli olduğu pek açık bir şekilde belli olan öykünün anlatıcısı sanatkârâne özelliklere ve hayallere sahip, tarihin eski sayfalarında yaşayan, sürekli eski şaşaalı dönemlerin kahramanlıklarını özleyen ve bunlarla ilgili destan, hikâye vb. okuyup yazan vatanperver birisidir. Bu anlatıcı-kahraman, bir gün bir vapur yolculuğunda genç bir askeri doktor olan akrabasıyla rastlaşır ve konuşmaya başlarlar.

Anlatıcı-kahraman, cepheden cepheye dolaşarak savaşı bütün gerçekliğiyle yaşamış olan genç doktor akrabasının, kazandığı şöhreti aslında hak etmeyen, eskinin manevi değerlerinin farkında olmayan, maddeci ve sürekli şimdiki zamanın/aktüalitenin içinde yaşayan/düşünen yeniyetme bir delikanlı olduğunu düşünmektedir. Hâlbuki muhatabına göre daha yaşlı olan kendisi, eski zamanların milli

¹ Diyar-ı küfrü gezdim beldeler kâşaneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslamı bütün viraneler gördüm

ve manevi timsallerinin ve onların tarihe geçmiş kahramanlıklarının daha önemli olduğuna inanmaktadır. Bu karşılaşmayı fırsat bilerek, elindeki, eski bir savaş kahramanının yiğitlik öyküsünü anlatan destanını okuyup, aklınca, muhabatına, mukaddes ve yüce değerler olarak eski değerleri fark ettirecek ve ona karşı psikolojik bir üstünlük duygusu temin edip kişisel bir tatmin sağlayacaktır. Elindeki destan, “yerde bulduğu kırık bir kalkanla, zırhlı iki düşman süvarisine, esirken hücum ederek, kafalarını kesen ihtiyar bir sipahi”nin hikâyesidir. Buna karşılık genç tabip binbaşının verdiği kahraman örneği ise aktüalitenin içinde yaşayan, kendisi gayet yüksek ve kibar tabakadan bir aileden gelmekle beraber Almanya’da tahsil görmüş aynı zamanda kabiliyetli bir keman sanatkârı olan fakat son dönemlerdeki savaşların hemen hepsine katılmış ve değişik cephelerde vücuduna tam kırık dokuz yerinden yara almış delikanlı bir gazi olan Ferhat Ali Bey’dir. Bu delikanlı, son olarak da Galiçya cephesinde sağ bacağını kaybetmesine rağmen “tayyare” üstünde düşmanla savaşmak için gönüllü olmuş ve kendisine bunun için izin çıkınca da bunu bir bayram müjdesi olarak alıp sevinmiş yeni nesil bir kahraman modelidir. Üstelik Ferhat Ali Bey, bunca kahramanlığına rağmen, kendisi yaşarken asla reklamının yapılmasını da kabul etmemiş, gazetelere falan resim vermemiştir. Ona ve temsil ettiği yeni kahramanlık anlayışına göre, kahramanlık, kendilerine değil; millete, orduya ait bir haslettir. Aldığı onca savaş yarası ise ona göre sadece “vazife”sinin olağan bir icabıdır. Bütün bunları, şaşkınlık ve hayranlık içinde dinleyen yaşlı destan yazarı anlatıcı, duyduklarından sonra son derece mahcup olmuş ve karşısındaki genç bilim adamına cevap verememiştir. Çünkü, o, eski kahramanların hayatına dair yazdığı destanlarıyla esatiri bir mazi’yi idealize ediyorken; karşısındaki bilim insanı olan genç zabıt hem kendisi bir yandan ilmî buluşları/çalışmalarıyla insanlığın bugünü ve yarınını kurtaracağını düşünmekte, diğer yandan da muhabatına uzaktan işaret ettiği Ferhat Ali Bey vasıtasıyla şecaat/yiğitlik/hamiyet noktasında şimdi’nin ve geleceğin kahramanlarının idealizasyonunu yapmaktadır. Konuyla ilgili olarak kendisini “eski” ile ezmek isteyen muhabatına şöyle diyecektir:

“-Senin bu kırık kalkanlı ihtiyar sipahin, bugünkü hayata göre, mümtaz bir kahraman mı?

(...)

-Bugünkü askerler, zabıtlar, kumandanlar değil, doktorlar, sıhhiye neferleri, hatta nakliyeciler, mekkâreciler bile senin sipahinden bin defa fazla kahramandırlar!”

Duydukları karşısında bozguna uğrayan yaşlı destan yazarı, içinden şöyle geçirir:

“Eseri takdir edilmeyen bir sanatkâr elemi duydum. (...) Evet, doktorun sa-nattan, ruhun rebabî ihtiyacından haberi yoktu. Bilmiyordu ki sanatkâr, hal içinde mefkûresini olanca heyecanı ile duyamayınca romantik maziye döner. Orada ezeli efsanelerini yaşayan binlerce tayf vardır. Bu tayflara, tarihin hayalinde renkler, şekiller verir. Onlara meftun olur, destanlarını terennüm eder.

-Heyhat azizim, sen fen adamısın dedim, mazinin zevkini duyamazsın.

-Sen de hayal adamısın. Hâlin hakikatini göremezsın.

-Halde güzel ne var?

-Mazide bugünkü medeniyetin, maddiyetin söndürdüğü nurlar var, dedim, ulviyet var. Ruh azameti var. Fikir uğrunda fedakârlık var. (...)

-Şimdi bunlar yok mu?

(...)

-Söyle bana halde mazinin harareti var mı?

-Halde hararet değil ateş var, ateş, dedi.

-Ben görmüyorum.

-Çünkü hayal perversin. Hakikati gözün görmez. Mazideki kağnı bugün nasıl otomobil şeklinde ise, sorduğum hararet de ateş şeklindedir. Mazideki ok, bugün mitralyözdür. Mazideki kulübe bugün muhteşem bir abidedir. Mazideki sal, bugün dretnottur. Mazideki masalcının bir kutuya binip memleketten memlekete uçmak hülyası bugün bir hakikattir. İşte tayyareler, işte zeplinler..." (Parlatır, vd.2013: 13-15)

Velinimet adlı öyküde ise anlatıcı-kahraman ile eskiden kendisinin matematik öğretmeni olan Logaritmacı Hasan adlı arkadaşı, Hürriyet Tepesi'ne doğru bir gezinti yaparlar. Sohbetin başlarında Hasan, hemen Lale Devri'ne dair tevatürler anlatmaya başlayınca anlatıcı-kahraman sözünü keser, onu bugüne gelmeye davet eder ve Hasan'ın sahip olduğu modern bakış açısı üzerinden şimdi'nin (20. yüzyılın) gerçekliğini/gerçekçiliğini öne çıkarır ve yüceltir:

"-Hocam bırak şu geçmiş! Dedim. Hâle bakalım. (...) Mektepten çıktıktan sonra arkadaşım oldu. Şimdi onunla konuşurken kübistlerin yaptığı tuhaf levhalar karşısında hissettiğimiz o "yarı bedii", yarı hendesii" zevke benzer bir tat duyarım. Onun nazarında her şey vazıhtır. Mazi, hâl, istikbal... Dimağının meçhule tahammülü yoktur. Riyazî mantığıyla en karışık, en mu'dil şeyleri hemen hallediverir. "İki kere iki dört" kadar kat'i hükümler verir." (Polat, 2016: 146-147).

Aynı öyküde Logaritmacı Hasan, bir zamanlar kendisinden para dilenen uşağına sadaka vermek yerine onu her para isteyişinde ustalıklı bir şekilde çalışmaya yönlendirmiş ve bu sayede uşak, hayatının seyrini değiştirip çok zengin bir iş adamı olmuştur. Söz konusu öyküde, Hasan bir matematikçinin/bilim insanının sahip olduğu pozitivist bakış açısıyla uşağını çalışmaya, azmetmeye yöneltmekle, aynı zamanda onun geleceğini de kurtarmış olmaktadır. Matematikçi Hasan'ın temsil ettiği bu bakış açısı, o günün gerçeklerine uygun bir bakış açısıdır ve dikkatin geçmişten hâl'e ve oradan da geleceğe çevrildiğinin çok açık bir örneğidir. Hikâye yazarı olarak Ömer Seyfettin'in sanatçı duruşu göz önüne alındığında, bunun, yine "ulusal kimlik inşa süreci"nin bir parçası, bir gereği olarak çizilmiş

olumlu / örnek bir tip üzerinden bir gelecek vizyonu ortaya koyma gayreti olduğu pekâlâ anlaşılacaktır. Azim ve çalışmanın ana tema olarak işlendiği bu öyküde, öyküye adını veren “velinimet” kavramı bir anlam değişmesine uğrayarak, geçmişteki veren, besleyen, doyuran... yani sürekli balık veren kişi olmaktan çıkıp; çalışıp kazanmayı yani balık tutmayı telkin eden/öğreten yeni ve akli/âkil bir velinimete dönüşmüştür artık.

“Yirminci Yüzyılda yaşama şuurunun en bariz bir şekilde anlatıldığı bir diğer öykü de adından itibaren içinde olduğu tarihsel dönemin (İttihat ve Terakki Dönemi)aktüel gerçekliğini yansıtan Terakki adlı öyküdür. “Tekellümü Hikâye” ibaresiyle ve tür olarak da bir “Fantezi” kimliğiyle takdim edilen öykünün yazılış tarihi 1918'dir. Çok sıcak bir Ramazan gününde Neşet ve Niyazi adlı iki arkadaş sigaralarını tütürerek keyif içinde oturdukları koltuklardan memleketin dünü ve bugününe dair bir muhavereye dalmışlardır. Onlar da kendi zamanlarının idrakinde olan pozitivist zihniyete sahip, toplumsal meselelere duyarlı aydın tiplerdir ve geçmişle şimdinin muhasebesini yapmaktadırlar. Buna göre, çok kısa bir zamanda meydana gelen teknolojik gelişmeleri hayret ve takdir duyguları içinde sayıp dökerlerken öte yandan da bu gelişmelerin toplumun iktisadi ve sosyal hayatında sebep olduğu değişiklikleri tartışmaktadırlar. Bu arada sokaktan geçen filozof-meşrep bir dilencinin bağırarak yaptığı zamane eleştirisini de küstahlık olarak değerlendirirler:

“-Bu kadar az zaman içinde.

-Bu kadar terakki!

-Bu kadar değişiklik!

-Adeta insan gözlerine inanamayacak.

-Sekiz on sene evvelki yolları, evleri, arabaları, tramvayları, kıyafetleri, hele o vapurları bir hatırla.

-Telefon yoktu be!

-Elektrik var mıydı?

-Ya sinema?

-Ya otomobil?

-Ya gramofon?

(...)

-Tayyareye ne diyeceksin?

(...)

-Kim böyle kuş gibi havada uçulacağına, Türklerin de uçacaklarına inanırdı?

-Zeplin?

(...)

-Tabii her şey gibi paranın da kıymeti değişti. Para çoğaldı. Malların fiyatları yükseldi.

(...)

-Terakkinin de bazı pot gelen yönleri olacak.” (Polat 2016:160-163)

Onlar bu minval üzere konuşurlarken sokaktan gayet yüksek sesle ve melodik olarak bağırarak dilenci ise, sürekli bu dünyanın geçiciliğinden, ahiretin bakiliğinden bahsetmekte ve artık zamanede insanîyetin, merhametin, mürüvvetin kalmadığından yakınmaktadır. İki arkadaş dikkatle ve alaycı bir eda ile dinledikleri bu nidaları “saçma” ve “küstağça” bulurlar, hatta yer yer o dilenciye, ironik bir şekilde “filozof”, “tiyatro oyuncusu”, “müderres” ve hatta “sosyalist” olarak niteleyip onunla alay ederler. Onlara göre, değişen her şeyle beraber artık dilenciler bile değişmiş adeta yeni nesil dilenciler peyda olmuştur.

Dışarıda, daima değişen, asla eskiye benzemeyen hayatın şimdiye kadarki görülenlerini hiç de andırmayan yeni dilencisi susmaz ve kamuoyunun dikkatini -eleştirel bir bakış açısıyla da olsa- “bu güne/şimdi”ye çekmek/çevirmek ister:

“(...)

-Hayatın sonu ölüm! Acaba ibret gözüyle şu dünyaya bir baksanız...ilh,ilh...”

Uzaklaştıkça işitilmemeye başlayan müteharrik bir, geçici bir hutbe gibi devam eder. (...)

-Sekiz on sene evvel İstanbul’da bu kadar muntazam söz söyleyecek, bu kadar hikmeti bir ağızda etrafa saçacak bir müderres var mıydı?

-Halbuki şimdi?” (Polat, 2016: 160-164).

Sonuç:

Ömer Seyfettin, kendi devrinin birçok ismi gibi bir sanatkâr/öykücü olmasının yanında ideolog kimliğiyle de tarihimize mal olmuş isimlerden biridir. Kısa fakat verimli geçen yazı hayatının asıl belirleyici türü olan öykülerinde bazen tarihi, bazen milli ve kişisel geçmişi, bazen toplumun çeşitli ve aksayan yönlerini, bazen insan ilişkilerini ele almıştır. Bunlar arasında, Ömer Seyfettin'in bugüne gelmesini sağlayan öykülerinin önemli bir kısmının ise savaş ve tarihi kahramanlık öyküleri olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Söz konusu öykülerinde yazar, okuyucunun dikkatlerini sürekli ortak mazinin idealize edilmiş sahnelerinde gezdirmekte ve oradan kendi zamanına cesaret, övünç, öz güven ve hamiyet değerleriyle bezeli birtakım kimlik değerleri taşımak suretiyle yüzyılın başından itibaren şekillenmekte olan yeni ulus-devlete yeni bir "milli kimlik modeli" belirlemeye çalışmaktadır. Bu kimlik modelinin içinde 19. yüzyıl düşünce ve sanat akımlarından romantizmin, ulusları milli tarihe yöneltmesinin yanı sıra yine aynı asrın belirleyici bir başka akımı olan pozitivistizmin de milletleri şimdi'nin bilimsel ve teknolojik hakikatlerine yönelmesi ve onun üzerinden daha parlak bir gelecek ülküsü belirlemesi gayretleri de bulunmaktadır. Hatta denilebilir ki şimdi şuuru ve gelecek vizyonu, bazı eserlerinde, geçmiş özleminden daha belirgin olarak görülmektedir. Söz gelimi, ele alınan dört öyküden özellikle Kaç Yerinden? adlı öyküde bu seçim, çok açık bir surette ortaya konulmuştur: Artık duyguların hakim olduğu geçmişe özlem ve geçmişin yüceltilmesi yerine aklın ve bilimin hakim olduğu şimdi ve geleceğin idealize ve işaret edilmesi söz konusu olmaktadır. Bir başka ifadeyle, bahse konu öykülerden hareketle denilebilir ki Ömer Seyfettin, bir yönüyle, geçmişe dönük milli romantik duyuş tarzına sahip bir sanatkar olduğu gibidiğer yönüyle de şimdiye ve geleceğe yönelen realist ve fütürist bir ideal adamıdır.

Kaynakça:

CUNBUR, Müjgan (1992), Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1-19.

ÇETİŞLİ, İsmail (2007), II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı, Ankara: Akçağ Yayınları.

ENGİNÜN, İnci (1992), Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliği, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 37-51.

GÜREL, Zeki (1997), Ömer Seyfettin'in Tarihi Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul: Hamle Basın Yayın.

KAPLAN, Mehmet (2004), Hikâye Tahlilleri, İstanbul: Dergâh Yayınları.

ÖZDEMİR, Serkan (2018), Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Epik-Tarihsel Anlatı İzleri, Hece Dergisi, "Hikâyenin Türkçe Sesi Ömer Seyfettin Özel Sayısı", 265:106-111.

PARLATIR, İsmail, ENGİNÜN, İnci, OKAY, Orhan, KERMAN, Zeynep, YETİŞ, Kazım, BİRİNCİ, Necat, Güzel Yazılar-Hikâyeler, Ankara: TDK Yayınları.

POLAT, Nâzım Hikmet (2014), Şair Ömer Seyfettin Bütün Şiirleriyle, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

POLAT, Nâzım Hikmet (2016), (Yayına Hazırlayan), Ömer Seyfettin-Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür!, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

ŞAKAR, Cemal (2018), 40 Soruda Türk Öyküsü, İstanbul: Ke Te Be Yayınları.

YALÇIN, Zeynep Satı (2018), "Yeni Kahramanlar/"Kaç Yerinden?" Öyküsüyle Zamane Gençliğine Güvenen Yazar Ömer Seyfettin, Hece Dergisi, "Hikâyenin Türkçe Sesi Ömer Seyfettin Özel Sayısı", 265:440-444.

Extended Abstract:

Ömer Seyfettin has been one of the pioneers of the idea of “nation-state” in Turkish literature in the conflict environment experienced during the transition from Ottoman to nation-state. The most important features of his stories; Parallel to the political, historical and social events of the period, they are stories that have nourished “Turkish-nationalist” ideas, advocate the idea of “nation-state” and have “important national identity building”.

While doing this, it is seen that the writer, in one of his works, turned to history with a historical romance, to bring his nation together with his own historical roots, his own language and culture, and received inspiration and speed from there; On the other hand, it is seen that he is directed towards the future with a very realistic and even futuristic sensitivity in some of his works. In such stories, Ömer Seyfettin, old and new; it is seen in a state between the past and the future. In his stories, the author uses his preference for the future rather than the past and reveals this choice clearly from the perspectives of his narrators, who are generally favored.

Ömer Seyfettin aimed primarily to serve the “building of national identity” in his stories, which he built on a solid plot, portrayed / portrayed with extremely prominent characters and often ended with shocking ends. While he wanted to achieve this aim by leaning against the past, sometimes he emphasized the time and future in which he lived, and he wanted to determine a consciousness and vision of the future.

In the context of Ömer Seyfettin's storytelling, İnci Enginün states that in his short story, *The Horse*, which carries the history of 1908, the basis of all his artistry / storytelling has been formed. Namely, the protagonist of the story in question is actually in the story representing the author. This cavalry, whose horse is twitching on the shores of the Vardar, is the author himself, a soldier from the Balkans. In the story, with the connotation / inspiration she gets from the speed of her horse, she suddenly gets a personal enlightenment and believes that the horse she rides on should be riding the motorcycle as a fact and necessity of her own period of the 20th century. He decides to buy a motorcycle, but this time he thinks there is no way to go. In this respect, the character in question reveals a voluntary, scientific and intelligent personality profile. Starting from this first story of the author, Enginün lists the four basic components of his storytelling in terms of form and content: the consciousness of life and realism in the twentieth century, longing for heroism and heroism, a clear Turkish and a bittersweet humor. According to Enginün, these four features will be addressed in most of his stories in a situation that intertwines with each other as the most basic topics / themes / issues that will shape all the stories of the author in one or another rate.

In this context, *How Many Displaced?* The story is a typical example of the writer's stories from epic to dramatic. This story is also a story that exemplifies the principle of “Consciousness and realism in life in the twentieth century” that İnci Enginün has set for Ömer Seyfettin's storytelling, and is briefly as follows:

The narrator-hero thinks that the relatives of the young doctor, who traveled from front to front, who lived the war with all his reality, is a young man who is not materially deserving the fame he has earned, who is not aware of the spiritual values of the past, is a materialist and constantly living / thinking in the current / current. By taking advantage of this encounter, he will read his epic that tells the bravery story of an old war hero, and, in his mind, he will realize his interlocutors, the old values as sacred and supreme values, and provide a psychological superiority and personal satisfaction. The epic in his hand is “the story of an old armed soldier with a broken shield he found on the ground, attacking two armored enemy cavalry as he blows while blowing. On the other hand, the example of the hero given by the young medical majors is a family of high-quality and polite people who live in the current status, but also a talented violin artist, but has participated in almost all of the wars in recent times, Ferhat Ali Bey, a injured boy. This young man is a new generation hero model who has volunteered to fight the enemy on the “tape” even though he lost his right leg on the Galician front, and when he got permission for it, he took it as a festive gospel.

In the story named Velinimet, the narrator-hero and his friend Logaritmacı Hasan, who was his math teacher, made a stroll to Hürriyet Hill. At the beginning of the conversation, when Hasan immediately began to tell about the Tulip Age, the narrator-hero cuts off the word, invites him to come to the present and highlights and glorifies the reality / realism of the present (20th Century) through Hasan’s modern perspective.

Another story in which the consciousness of living in the twentieth century is most clearly explained is the story called Terakki, which reflects the actual reality of the historical period (Union and Progress Period) in which it was formed. The date of writing of the story, which is presented as “Fantasy” with the phrase “Monopolistic Story” and as a “Fantasy”, is 1918. On a very hot Ramadan day, two friends, Neşet and Niyazi, smoked their cigarettes and plunged into a battle about the past and present of the country from their seats. They are intellectuals with a positivist mentality, who are aware of their own time, sensitive to social issues, and they are accounting for the past and the present. Accordingly, while discussing the technological developments occurring in a very short time in a sense of amazement and appreciation, they also discuss the changes caused by these developments in the economic and social life of the society.